

in oog met hen die aan de andere kant zijn blijven staan, verschijnt een Mens die in alle trekken op hen lijkt, maar tegelijk door een mysterieuze en geniale transformatie oneindig ver is, unheimlich vreemd, zoals een dode, afgescheiden door een onzichtbare, maar geduchte en onrepresenteerbare wand, waarvan de echte betekenis en de echte huiver ons alleen maar in een droom duidelijk wordt. Plotseling hebben ze als in het licht van een bliksemflits het tragisch clowneske beeld gezien van de mens, alsof ze zichzelf voor het eerst zagen. Dat moet een metafysische omwenteling zijn geweest. Dit levende beeld van een mens die uit de schaduwen naar voren treedt en steeds verder voorwaarts stapt, was een indringende boodschap van zijn nieuwe menselijke, exclusief menselijke conditie, met zijn verantwoordelijkheden en zijn tragisch bewustzijn van de onverbiddelijke enultieme schaal om zijn noodlot te meten: die van de dood.' De acteur verschijnt als een figuur aan gene zijde van het leven die de toeschouwer confronteert met diens onherroepelijke sterfelijkheid.

De tragedies die het graf, het begraven en het eren van de doden als onderwerp hebben, zijn talrijk. *Oedipus in Kolonos* is één lange zoektocht naar een graf. In *Antigone* krijgt Eteocles een graf, maar zijn broer Polyneikes niet. Dat leidt tot de tragische maar

ook politieke confrontatie tussen Antigone en de machthebbende Creon. Ook in *Ajax* is het graf van de held de inzet van een politieke discussie tussen Odysseus, Agamemnon en Menelaos. Het tweede deel van de *Oresteïa* is een jammerklacht van Elektra en Orestes aan het graf van hun vader Agamemnon. De doden zijn niet doo- ze zijn een appèl aan de levenden. Ze roepen hen op tot respect tot wraak en tot nog meer dood. Ze verschijnen in dromen en nachtmerries. Of in de literatuur zelf. Literatuur wordt de leg- plek, het vervallen huis of de ruïne waar de doden zich bij voorkeur als spoken ophouden.

C: YOU'RE DEAD TO ME.

B: MY WILL READS, FUCK THIS UP AND I'LL HAUNT YOU FOR THE REST OF YOUR FUCKING LIFE.

C: HE'S FOLLOWING ME.

A: WHAT DO YOU WANT?

B: TO DIE.

Met deze dialoog opent *Crave* (1998) van Sarah Kane. Afscheide, verlies en dood zijn aanwezig vanaf de eerste regels, maar ook o- terugkeer van de doden en hun eeuwige vervloeking van o-

INFORMANT CONFIRMED 48 RGF PARA CDO AND A FEW MEMBERS OF THE GENDARMERIE PARTICIPATED I

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA

één grote balpen in de hand hielden. Het ging om een verzameling van krachten die op eenzelfde doel gericht waren. Geen grootste gemene deler dus, maar een collectief gegeven waarbinnen ieder tot het uiterste van zijn kunnen gedreven werd. Ik kijk niet neer op de genoegens van werken in eenzaamheid, maar zeker in het theater komt de vraag naar het collectief op een bepaald moment te voorschijn. Het idee deel uit te maken van een dynamiek, van een collectieve energie, was voor mij fundamenteel. De adem die ermee gepaard gaat, lijkt me voor het theater van vandaag van vitaal

belang.

MARIE-FRANCE COLLARD: Het collectieve gegeven werd misschien ook door het onderwerp afgedwongen: met zo'n onderwerp kan je niet op je eentje eender wat doen. Daarom zijn we vrij snel op het idee gekomen Rwandezen bij het project te betrekken. Zij waren zowat onze beschermengels. In een eerste werkfase hebben we vooral documentatie verzameld en gereisd. Vervolgens hebben we de nood ervaren om Rwandezen bij ons te hebben, die aan de genocide ont- >>

DA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

MRND FOR FINANCIAL AND MATERIAL SUPPORT. 5. INTERHAMWE HAS TRAINED 1700 MEN IN RGF MILITARY

gegaan. Is het onterecht om te gewagen van iets als een economische genocide?

HAIDER EN DE PAUS

Het blijkt dat Sartre het bij het rechte eind had. Tot nader order dient de politicus nog altijd geschat te worden naar zijn daden en niet naar zijn o zo nobele woorden. Achter de biecht van Annan, Clinton en Verhofstadt schuilt niets anders dan de wrede logica van het neoliberalisme. Gelegenheid is de beslissende factor. Geen enkel middel wordt geschuwd om de politiek-economische controle over de Afrikaanse rijkdom in handen te krijgen. Het mea culpa is alleen lippendienst aan een nieuwe en voorbeeldige Afrikaanse bondgenoot. En wat voor een! Het nieuwe Rwanda belichaamt weer maar eens de tegenstelling van Sartre. Amper vier jaar na slachtoffer te zijn geweest van een genocide, geven de slachtoffers zich in Congo

over aan de meest onmenselijke gruwel. Daarvoor heeft de Rwandese regering een jaarlijks budget van meer dan 140 miljoen dollar veel. In eigen land vindt men geen 10 miljoen dollar die nodig is om de hongersnood te bestrijden en heeft men slechts 10 miljoen Belgische frank over voor aids-preventie, terwijl 1 op 4 mensen in Kigali besmet is. Gelegenheid is de beslissende factor. Het regime in Kigali heeft in zes jaar tijd zijn krediet meer dan verloren.

Maar zijn we niet iemand vergeten? Natuurlijk, paus Johannes-Paulus II. Die heeft zich nog niet publiekelijk verontschuldigd voor het aandeel van de Kerk in de genocide. Hij deed dat ondertussen wel voor de fouten van het kerkelijk instituut aangaande de holocaust. Maar op 16 december aanstaande ontvangt de heilige vader de kerstboom die dit jaar het Vaticaan zal sieren. Het sparreding

zal deze keer geschonken worden door Oostenrijk. En Johannes-Paulus II zal hem plechtig in ontvangst nemen uit handen van... Jörg Haider. Wat zei Sartre ook alweer

* Jean-Paul Sartre, *L'Express* nr. 350, 6 maart 1958

* Jean-Paul Sartre, *Les Temps Modernes* nrs. 137-138, juli-augustus 1957

* M. Vandepitte, F. Merckx, P. De Vos en Van Duppen, *NGO's, missionarissen van de nieuwe kolonisatie*, EPO, 1994

* *Human Development Report* 1997 en 1998

* Steven Metz, *Reform, conflict and security in Zaire*, Strategic Studies Institute (Pentagon), 5 november 1994